

116-012

การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2435 - 2453)

นางสาวสุทธาทา เลขไวฑูรย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2525

ISBN 974 - 560 - 748 - 7

008375

i 17950704

2

Government spending during the reign of
King Chulalongkorn (1892 - 1910)

Miss Sutthada Lekvaitoon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1982

วิทยาลัยอาชีวศึกษา
 การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2435-2453)
 โดย นางสาวสุทธาภา เลขไวฑูรย์
 ภาควิชา ประวัติศาสตร์
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ไกรยุทธ ชีรตยาดีนันท์
 รองศาสตราจารย์ ชิตินา พิทักษ์ไพรวรรณ

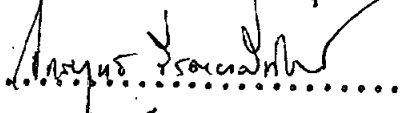
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
 เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 (รองศาสตราจารย์ ดร. บุญนาค)

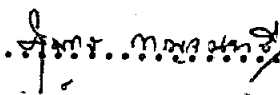
คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย

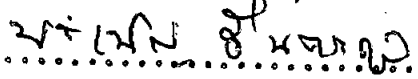

 ประธานกรรมการ
 (ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร)

 กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร. ไกรยุทธ ชีรตยาดีนันท์)

 กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ชิตินา พิทักษ์ไพรวรรณ)

 กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी)

 กรรมการ
 (อาจารย์พรเพ็ญ ชันตระกูล)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2435 - 2453)

ชื่อนิสิต น.ส. สุทธาภา เลขไวฑูรย์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ไกรยุทธ ชีรตยาคินันท์
รองศาสตราจารย์ ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2524

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิเคราะห์การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2435 - 2453)

ผลการวิจัยพบว่า การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วงนี้เป็นการใช้จ่ายตามงบประมาณประจำปี ซึ่งรัฐบาลได้ตั้งงบประมาณตามความจำเป็นเฉพาะหน้าของแต่ละปีมากกว่าที่จะมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินในระยะยาว นอกจากนี้ในตอนต้นรัชกาล รัฐบาลยึดถือนโยบายการคลังแบบเก่า คือ ใช้จ่ายเงินภายใต้ขอบเขตรายได้ของรัฐ ทำให้ต้องระงับโครงการพัฒนาประเทศต่าง ๆ ไว้โดยเฉพะการพัฒนาคานเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ดี ในตอนปลายรัชกาล รัฐบาลได้ตัดสินใจกู้เงินจากต่างประเทศ 3 ครั้ง คือ ใน พ.ศ. 2447, 2449 และ 2451 เพื่อขยายกิจการรถไฟ ดังนั้นภาระการใช้จ่ายเงินจากเงินรายได้ของรัฐในด้านการคมนาคมจึงลดน้อยลง แต่ถึงกระนั้น รายจ่ายในด้านการคมนาคมก็ยังคงมีความสำคัญเป็นอันดับ 3 รองจากรายจ่ายในด้านการป้องกันประเทศและการรักษาความสงบภายใน ทั้งนี้เพราะถือว่าการรถไฟมีส่วนช่วยสนับสนุนการปกครองและการป้องกันประเทศ

การที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายป้องกันประเทศ การบริหารและการรักษาความสงบภายใน รวมทั้งการคมนาคมคู่แข่งกันไปด้วยเหตุผลเพื่อรักษาเอกราชของประเทศ ทำให้รัฐบาลขาดแคลนเงินในการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงปล่อยให้เอกชนเข้ารับภาระการพัฒนาเศรษฐกิจแทนทั้งในขั้นตอนของการผลิตและขั้นตอนของตลาดคือเอกชนได้ทำหน้าที่ในการขุดคลอง ขุดประพาส พัฒนาเทคนิคการผลิต รวมทั้งขยายตลาดข้าวในประเทศต่าง ๆ

ผลของการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของทหารอาชีพและการบริหารงานการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ขณะเดียวกันได้มีการปรับปรุงกฎหมายและขยายการศึกษาไปสู่ประชาชนในระดับกว้างมากขึ้น ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเอกชนนั้น ถึงแม้จะส่งผลให้ประชาชนส่วนหนึ่งสูญเสียโอกาสในการเป็นเจ้าของที่ดินจนต้องอยู่ในฐานะผู้เช่า รวมทั้งระบบการค้าเสรี ทำให้พ่อค้าคนกลางกดราคาข้าวเปลือกและโง่งราคาข้าวสาร แต่ก็มิได้ทำให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้ส่งผลให้ขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกมากขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้รายได้ของรัฐจากอากรค่าน้ำและภาษีสินค้าขาออกเพิ่มขึ้น

Thesis Title Government Spending during the reign of
King Chulalongkorn (1892 - 1910)

Name Miss Sutthada Lekvaitoon

Thesis Advisor Associate Professor Kraiyudth Dhiratayakinant, Ph.D
Associate Professor Titima Phitakpraiwan.

Department History

Academic year 1981

ABSTRACT

This thesis analyses the pattern of government expenditure during the reign of King Chulalongkorn (B.E.2435 - 2453)

The research finding is that during this period, Government spending was in accordance with the annual budget appropriated on the basic of short term problem instead of longterm expenditure plan. In the early years of period, the government used the old conservative financial policy. This policy slowed down the implementation of development projects especially in the economic area.

However, the government got loans from foreign countries three times (in the years B.E.2447, 2449 and 2451) to develop the railway system. Though the budget from government income used for communication had decreased, it was the third importance to the defense and the interior budget. This is because the railway system was considered important in supporting the government

administration and the defense of the country.

The fact that the government gave priority to the national defense, administrative system including transportation in order to maintain the independence of the country made the budget for economic development insufficient. Therefore the private enterprises were allowed to take part in developing the country such as building canals, developing technology to increase products and finding markets for exports in foreign countries

Consequently, the government expenditure increasingly created professional military and centralized administration. At the same time, there had been some modification on law enactment and introduction of mass educational system. Economic development by private enterprises, while causing the loss of land ownership among certain groups of people and transforming their status to tenants, the free-enterprise system contributed to the paddy-price decreasing and rice-price increasing through the manipulation of middle men. But at the same time, participation of private sectors in economic development helped to promote more land available for rice production and the increase of land taxes and export taxes.

กติกกรรมประกาศ

ความกรุณาของ อาจารย์ ดร. ไกรบุษย์ ชีรตยาคันทน์ และ อาจารย์ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ ในส่วนของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์อย่างรับผิดชอบ เป็นสิ่งเกื้อหนุน สำคัญต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณไว้อย่างสูง

งานบริการเอกสารและหนังสือเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียน จึงขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ รวมทั้งหอสมุด กต่าง ๆ ซึ่งได้ให้บริการเป็นอย่างดียิ่งตลอดมา

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ กรมการฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ที่ได้ อนุญาตให้ผู้เขียนลงาราชการเพื่อศึกษาต่อและทำวิทยานิพนธ์ในระยะเวลาที่ยาวนาน รวมทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี ทุกท่าน ที่ต้องรับภาระการสอนแทนผู้เขียนในระหว่างการศึกษาต่อ

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณอัจฉรา ชุมที คุณศรีศักร ชูสวัสดิ์ คุณเมษะฉัตร ปิตะวรรณ คุณอนุชดี สุสายัณห์ คุณรุธิ์ ลีนาม คุณภัทริยา วิสัยจร และคุณวารุณี โอสถารมย์ ผู้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอาจารย์อุดมเจิม ยัวร์ ซึ่งเป็นคนสำคัญ ในการผลักดันให้ผู้เขียนตัดสินใจศึกษาต่อและทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง

และท้ายที่สุดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะไม่สามารถสำเร็จลงได้ ถ้าไม่ได้รับความ ช่วยเหลือจากคุณวีระ พินพา ในการพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้.

สุทธธาดา เลขไวฑูรย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
บทนำ	1
บทที่	
1 การใช้จ่ายเงินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ..	3
การใช้จ่ายเงินจากพระคลังมหาสมบัติ	7
การใช้จ่ายเงินจากพระคลังข้างใน	18
2 การใช้จ่ายเงินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	30
การใช้จ่ายเงินก่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2411 - 2454 ..	30
การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2435 - 2453	43
ก. ขั้นตอนและปัญหาในการพิจารณา	
การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน	43
ข. โครงร่างการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน	50
ค. ปัญหาการคลังในตอนปลายรัชกาล	63
3 การจัดสรรการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2435 - 2453	78
การใช้จ่ายในการป้องกันประเทศ	78
การใช้จ่ายในการรักษาความสงบภายใน	94
การใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศ	104
ก. การใช้จ่ายในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ	104
ข. การใช้จ่ายในการสร้างความเจริญทางสังคม	142

๑๖๖๖

	หน้า
การใช้จ่ายเงินในราชสำนักและส่วนพระองค์	154
การใช้จ่ายอื่น ๆ	166
4 ผลของการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ	
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	174
ผลของการใช้จ่ายเงินเพื่อป้องกันประเทศ	174
ผลของการใช้จ่ายเงินเพื่อรักษาความสงบภายใน	183
ผลของการใช้จ่ายเงินในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	197
ก. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน	198
1. การชลประทาน	198
2. การรถไฟ	214
ข. การเกษตรกรรม	223
ค. การค้า	232
ง. การอุตสาหกรรม	243
บทสรุป	262
บรรณานุกรม	267
ภาคผนวก	279
ประวัติผู้เขียน	282

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	เปรียบเทียบรายรับ รายจ่าย กรมพระคลังมหาสมบัติ พ.ศ. 2403 - 2406 8
ตารางที่ 2	จำนวนข้าราชการและเบี้ยหวัดกรมต่าง ๆ พ.ศ. 2401 10
ตารางที่ 3	จำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการชุกคลองและสร้างถนนในสมัย รัชกาลที่ 4 17
ตารางที่ 4	การใช้จ่ายเงินจากพระคลังข้างใน แยกประเภทรายจ่าย 19
ตารางที่ 5	รายได้จากอาคารคานา พ.ศ. 2394 - 2410 26
ตารางที่ 6	รายจ่ายจากเงินคานาใน พ.ศ. 2412 32
ตารางที่ 7	การใช้จ่ายเงินแผ่นดินของไทย พ.ศ. 2411 35
ตารางที่ 8	รายรับเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2417 37
ตารางที่ 9	งบประมาณการใช้จ่ายใน พ.ศ. 2423 38
ตารางที่ 10	การใช้จ่ายเงินของกรมมหาดไทย พ.ศ. 2428 - 2431 40
ตารางที่ 11	การใช้จ่ายเงินของกรมพระอาลักษณ์ พ.ศ. 2427 - 2430 .. 41
ตารางที่ 12	รายได้และรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2435 - 2453 53
ตารางที่ 13	การใช้จ่ายจากเงินกู้ในการสร้างทางรถไฟและการประปา พ.ศ. 2447 - 2453 62
ตารางที่ 14	เปรียบเทียบงบประมาณเงินเดือน พ.ศ. 2440, 2441, 2452 และ 2453 64
ตารางที่ 15	เปรียบเทียบรายได้และรายจ่ายของรัฐ พ.ศ. 2441 - 2446 72
ตารางที่ 16	จำนวนเงินคอกเบี้ยและเงินที่กันไว้ใช้เงินค้น พ.ศ. 2448 - 2453 73
ตารางที่ 17	เปรียบเทียบรายได้จริงและรายจ่ายจริง พ.ศ. 2446 - 2453 74

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 18	การใช้จ่ายในการป้องกันประเทศ พ.ศ. 2437 - 2444 86
ตารางที่ 19	เปรียบเทียบรายจ่ายในการป้องกันประเทศ การรักษาความสงบ ภายใน การคมนาคม คิดเป็นร้อยละ พ.ศ. 2437 - 2444 ... 87
ตารางที่ 20	การใช้จ่ายเงินในการป้องกันประเทศ พ.ศ. 2446 - 2453... 91
ตารางที่ 21	รายจ่ายในการรักษาความสงบภายใน พ.ศ. 2435 - 2453... 99
ตารางที่ 22	เปรียบเทียบรายจ่ายการโยกอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง การบำบัดทุกข์บำรุงสุข การรักษาดลประโยชน์ของรัฐ และการจัดระเบียบราชการ พ.ศ. 2447 - 2453 103
ตารางที่ 23	ค่าชุกคลองและพื้นที่เพาะปลูกใน พ.ศ. 2412 - 2423 106
ตารางที่ 24	ค่าใช้จ่ายกระทรวงเกษตร พ.ศ. 2435 - 2439 110
ตารางที่ 25	เปรียบเทียบมูลค่าสินค้าเข้าและสินค้าออก พ.ศ. 2435 - 2438 111
ตารางที่ 26	มูลค่าข้าวส่งออกคิดเป็นร้อยละ พ.ศ. 2439 - 2442 112
ตารางที่ 27	รายได้จากภาษีศุลกากร พ.ศ. 2435 - 2441 113
ตารางที่ 28	การใช้จ่ายกระทรวงเกษตร พ.ศ. 2442 - 2453 123
ตารางที่ 29	รายจ่ายกรมช่างไหมและกรมตลวง พ.ศ. 2445 - 2449 125
ตารางที่ 30	จำนวนและมูลค่าข้าวส่งออก พ.ศ. 2447 - 2453 132
ตารางที่ 31	เปรียบเทียบมูลค่าสินค้าเข้าออก พ.ศ. 2448 - 2453 133
ตารางที่ 32	รายได้จากภาษีศุลกากร พ.ศ. 2447 - 2453 134
ตารางที่ 33	รายจ่ายค่านการคมนาคม พ.ศ. 2435 - 2446 137
ตารางที่ 34	รายจ่ายค่านการคมนาคม พ.ศ. 2447 - 2453 138
ตารางที่ 35	งบประมาณรายจ่ายรถไฟจากเงินรายได้ของรัฐ พ.ศ. 2448 - 2453 139

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 36	รายได้จากกิจการรถไฟ พ.ศ. 2449 - 2453 141
ตารางที่ 37	รายจ่ายกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2435 - 2453 145
ตารางที่ 38	งบประมาณรายจ่ายกระทรวงธรรมการแยกตามประเภท รายจ่าย พ.ศ. 2448 - 2453 147
ตารางที่ 39	รายจ่ายด้านการศึกษา พ.ศ. 2448 - 2453 148
ตารางที่ 40	รายจ่ายของกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2435 - 2453 153
ตารางที่ 41	รายจ่ายราชสำนักและรายจ่ายส่วนพระองค์ พ.ศ. 2435 - 2449 158
ตารางที่ 42	เปรียบเทียบรายจ่ายราชสำนัก รายจ่ายส่วนพระองค์ และรายจ่ายด้านอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 159
ตารางที่ 43	เปรียบเทียบรายจ่ายราชสำนัก กับรายได้และรายจ่าย ของรัฐ พ.ศ. 2435 - 2449 161
ตารางที่ 44	รายจ่ายพระคลังข้างที่ พ.ศ. 2435 - 2441 161
ตารางที่ 45	รายจ่ายกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงต่างประเทศ กรมต่าง ๆ และรายจ่ายเฉพาะรายการ พ.ศ. 2435 - 2453 167
ตารางที่ 46	เปรียบเทียบรายจ่ายในต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ พ.ศ. 2435 - 2453 173
ตารางที่ 47	รายได้จากกิจการป่าไม้ พ.ศ. 2435 - 2453 196
ตารางที่ 48	กำไรสุทธิของกิจการรถไฟ และเปรียบเทียบรายได้จาก ค่าบรรทุกสินค้ากับรายได้จากค่าโดยสาร พ.ศ. 2440 - 2453 213
ตารางที่ 49	อากรค่านา พ.ศ. 2435 - 2449 223
ตารางที่ 50	ปริมาณและมูลค่าข้าวส่งออก พ.ศ. 2439 - 2453 233
ตารางที่ 51	ผู้ประกอบการค้าข้าวแบ่งตามเชื้อชาติ พ.ศ. 2428 - 2433 238

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 52 ผู้ประกอบการค้าข้าวแบ่งตามเชื้อชาติทั้งเอกชนและ บริษัทธุรกิจ พ.ศ. 2428 - 2433	239
ตารางที่ 53 ปริมาณข้าวส่งออก พ.ศ. 2439 - 2448	247
ตารางที่ 54 เปรียบเทียบรายได้จากกิจการป่าไม้ เหมืองแร่ และภาษีข้าว ส่งออก พ.ศ. 2435 - 2453	249

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และสิ่งสำคัญที่จะอำนวยความสะดวกสำเร็จในการปฏิรูปนั้นคือการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ดังนั้นวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเป็นความพยายามที่จะศึกษาเรื่องราวการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยนี้ ในหัวข้อต่อไปนี้คือ

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน
2. ขั้นตอนและวิธีการในการตั้งงบประมาณการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน
3. ลักษณะการจัดสรรการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453
4. ผลของการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453

ทั้งนี้โดยมีสมมุติฐานดังนี้คือ

1. อิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกและการขยายตัวทางการค้าของไทย เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้จำเป็นต้องปฏิรูปประเทศ

2. ลักษณะการจัดสรรการใช้จ่ายเงินแผ่นดินของไทย จะเป็นเครื่องชี้บอกลักษณะที่แท้จริงของรัฐบาลว่า ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มากน้อย แตกต่างกันไปเพียงใด

3. การใช้จ่ายเงินเพื่อสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐาน (Infra Structure) เช่นการขุดคลองและการสร้างทางรถไฟ เป็นเครื่องชี้ว่ารัฐต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้เจริญขึ้น

วิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการศึกษาความวิจิตรทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งมีแนวการพรรณนาความโดยวิเคราะห์ (Analytical Description) จากข้อมูลที่เป็นตัวเลขและตัวหนังสือ หลักฐานที่ใช้ประกอบกันกว่าที่สำคัญคือหลักฐาน

ชั้นต้น (Primary Sources) ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอวังชิรญาณ และสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นเอกสารที่ยังมิได้ตีพิมพ์ และเอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น ราชกิจจานุเบกษา ประชุมกฎหมายประจำศก และ Statistical Year Book of the Kingdom of Siam A.D. 1923 เป็นต้น

นอกจากนี้ยังใช้เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) อันได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร และวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้ค้นคว้าจากหอสมุดหลายแห่ง เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้คือ

1. ผลการวิจัยนี้จะชี้ความจำเป็นของการที่รัฐบาลไทยขณะนั้นต้องปฏิรูปประเทศ
2. ผลการวิจัยจะแสดงนโยบายการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453
3. ผลการวิจัยจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดหางบประมาณการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453
4. ผลของการวิจัยจะทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการจัดสรรการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453 เหมาะสมกับภาวะวิสัยเพียงใด และส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อย่างไร

ปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัยเรื่องนี้คือ

ในบางหัวข้อประสบปัญหาการขาดแคลนเอกสารอย่างยิ่ง เช่นการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในช่วง พ.ศ. 2411 - 2434 และบางหัวข้อเอกสารไม่สมบูรณ์นักเช่นการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขาดหลักฐานการใช้จ่ายของหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังขาดแคลนข้อมูลการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานย่อย ๆ ต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2453 อีกด้วย ดังนั้นในการเปรียบเทียบการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานย่อย ๆ ต่าง ๆ จึงใช้ข้อมูลเท่าที่มีอยู่ในบางปีเท่านั้น และจากปัญหานี้เองที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อสรุปในบางประเด็นได้.

อักษรย่อที่ใช้ในเชิงอรรถและวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กจช.	หมายถึง	กองจกหมาย เหตุแห่งชาติ
กทช.	"	กองหอสมุดแห่งชาติ
ร.	"	รัชกาลที่
กษ.	"	กระทรวงเกษตรราชการ
ก.	"	กระทรวงกลาโหม
ค.	"	กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
น.	"	กระทรวงนครบาล
บ.	"	เบ็ดเตล็ด
ม.	"	กระทรวงมหาดไทย
ยธ.	"	กระทรวงโยธาธิการ
ศ.	"	กระทรวงศึกษาธิการ
สพ.	"	ส่วนพระองค์